

Türk Yazılı Basın Tarihinde Özne Olarak Kadın: Bâb-ı Âli'den Kıbrıs Türk Basınına-Basına Yön Veren Kadın Gazeteciler

*Woman as a Subject in the History of Turkish Printed Press:
From Bâb-ı Âli to the Turkish Cypriot Press - Female Journalists
Leading the Press*

<http://dx.doi.org/10.22559/folklor.1691>

Elif Asude Tunca*

Öz

Bu çalışmada farklı sosyo-ekonomik yapıda ve dönemlerde yetişen ancak “mücadeleci kişilik” ve “toplumlarını ve mesleklerini yönlendirme” ortak paydasında buluşan 3 kadın gazeteciden söz edilmektedir: Kıbrıs’ta 1935 – 1937 yıllarında Ses gazetesinde gazetecilik mesleğini icra eden Ulviye Mithat ve 19 yaşında başladığı gazetecilik mesleğini, babasının vefatı üzerine 1943 – 1946 yıllarında gazetenin imtiyaz sahibi olarak sürdüren Bedia Okan ile Türkiye’de Bâb-ı Âli’de, 1952 yılında Cumhuriyet gazetesinde başladığı muhabirlik hayatını 1993 yılında Milliyet gazetesinden emekli olarak tamamlayan ilk adliye muhabiri Vasfiye Özkoçak.

Bu çalışma, birbirinin üzerine gelen dönemlerde yaşamış ve gazetecilik yapmış bu 3 kadın gazeteci hakkında yazılan yazılar ve yapılan röportajların incelenmesi ışığında; yaşamlarını, çalışmalarını ve görüşlerini yorumlarken arka planda yaşadıkları dönem ve döneme yön veren baskın unsurların bir sentezinin oluşturulmasını da hedefleyen nitel bir çalışmadır. Çalışma, eleştirel medya ve kadın çalışmaları ile feminizm ışığında, 3 kadının yaşadığı dönemlerin bir çerçevesini çizerken, basın gibi zor bir alanda, yaşadıkları zorlukların üstesinden gelme noktasında mücadeleci kimlikleriyle varlık gösteren ve gerek kişilikleri gerekse yazılarıyla mesleklerine ve topluma katkı koyan bu 3 kadını ele almaktadır. Onların azimli çabalarıyla, kadınların basında sadece habere konu birer “nesne” olarak algılanmalarının değil habere ve topluma yön veren “özne” olabilecekleri gösterilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Ulviye Mithat, Vasfiye Özkoçak, Bedia Okan, Kıbrıs Türk basını

* Prof. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi. etunca@eul.edu.tr, **ORCID: 0000-0003-0636-8247**

Abstract

In this study, 3 female journalists who were raised in different socio-economic structure and periods, but who met on the common ground of “fighting personality” and “guiding their society and professions” is studied. Ulviye Mithat who performed journalism profession in Cyprus Ses Newspaper between 1935 and 1937, and Bedia Okan, who started her journalism career at the age of 19 and become owner of the Söz Newspaper between 1943–1946 upon the death of his father, and Vasfiye Özkoçak, who was the first court reporter of Bâb-ı Âli who worked as a reporter in Bâb-ı Âli between 1952 – 1993 and who is known as the first court reporter of Bâb-ı Âli.

In the light of the study, while the articles, documentaries, and interviews done/ written about these 3 women journalists who lived in sequential periods are interpreted, a synthesis of the dominant factors that shaped their periods is done as well. In the light of the critical media, women studies and feminism, this study draws a frame of the periods that 3 women lived, and deals with these 3 women who contributed to their profession and society with both their personalities and writings. With their efforts, it is tried to show that women are not objects in news but subjects that leaded societies and the news.

Keywords: Ulviye Mithat, Vasfiye Özkoçak, Bedia Okan, Turkish Cypriot written press.

Giriş

İletişim kuramları perspektifinden eleştirel paradigma çalışmaları kapsamında kadının ele alınıp işlenmesi; medya üzerinden toplumlardaki temsiline yönelik olmuştur. Bu temsilin eşitsiz bir yapı içerisinde şekillendiğini belirten eleştirel kuramcılar, iktidar ve güç sahiplerinin medya üzerinden de kendi iktidar ve güçlerinin devamını sağlamaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Bu güç ve iktidar yansıması toplumsal, ekonomik, siyasal her yapıda olduğu gibi kendini kurumsallaşan yapısı ile medyada da göstermekte medya her günkü üretimiyle kadını var olan yapı içerisine hapsederek anne-eş, cinsel nesne-dişi, şiddetin hedefi gibi belirli kalıplar içerisinde kategorize etmektedir.

Bu çalışmada, mücadeleci kimlikleriyle çağının ötesine geçen 3 kadın gazeteci ele alınmaktadır. Birbirinden farklı sosyal yapı, eğitim ve yaşam tarzından gelen, farklı etkenler içerisinde gazetecilik icra eden, ortak paydaları mücadeleci kişilikleri olan ve bu özellikleriyle dönemlerinin çok ötesine geçerek gerek Kıbrıs Türk basın tarihine ve gerekse Bâb-ı Âli’ye isimlerini kazıyan kadınlar... Türkiye’de doğup yetişmiş, eş durumundan Kıbrıs’a gelerek köşe yazılarıyla Kıbrıs Türk kadınlarının toplumsal varlıklarına katkı koymuş Ulviye Mithat, Kıbrıs doğumlu ve babasının sahibi olduğu gazetede önce muhabirlik babasının ölümünün ardından da bir süre gazetenin yöneticiliğini yaparak gazetenin misyonunu sürdüren Bedia Okan ve Türkiye’nin ilk ‘okullu’ gazetecisi olan, erkeklerin mesleği olarak görülen gazetecilikte karşılaştığı tüm zorluklara karşın mesle-

ğin kadınlarca da çok iyi yapılacağını gösterme mücadelesi veren ve kadın gazetecilerin önünü açan adliye muhabiri Vasfiye Özkoçak.

1. Eleştirel medya ve kadın çalışmaları üzerine

Medyada kadının temsili, özellikle 2.dalga feminist çalışmaları kapsayan 70'li yılların konusunu oluştururken bu temsil yani “medyada insan, kurum, ülke veya bir değere dair kurulan anlam” (Cangöz, 2018: 77), medyanın toplumlar üzerindeki şekillendirici ve dönüştürücü etkisinden dolayı eleştirel medya çalışmalarının da konusunu oluşturmaktadır.

Medyada kadının nasıl sunulduğu ile ilgili olarak dünyanın her yerinde yapılan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Eleştirel kuramlar çerçevesinde sosyal bilimlerde kadın çalışmalarının ön plana çıkmasıyla birlikte medyanın bu konudaki rolüne odaklanan çalışmalar medyada kadın temsili için temelde 3 boyutta irdelendiğini ortaya koymaktadır (Cangöz, 2018: 77):

- I. Kadınların medyada sunum veya temsil edilme biçimleri
- II. Medya ürünlerinin kullanıcıları ya da tüketicileri olarak kadınlar
- III. Kadınların medya sektöründe istihdamı

Temelde reklamlar, diziler ve haberler üzerinden kadının temsili üzerine yapılan çalışma ve araştırmalarda kadın – toplumsal yapıya hâkim sosyo-kültürel çerçeve ile de şekillenen ve aynı zamanda bu yapının da yansımasını gösteren, evine kocasına bağlı cefakâr, fedakâr eş ve anne, tüketimin aracı ve nesnesi seksapel ya da şiddet mağduru, zayıf, pasif yani; ya bir erkeğin eşi, annesi ya da kızı konumundadır. (Lichter ve Rothman, 1986, Suzanne Pingree, vd. 1976, Butler ve Paisley, 1980, Gaye Tuchman, vd. 1978, Saktanber, 2010, Can ve Koz, 2018).

Kadınların medyada istihdam edilişleri ve medya sektöründe çalışan kadın ve kadın yöneticilerin durumları üzerine yapılan çalışmaların (Foss ve Foss 1983, Smith 1982, Ogan vd., 1979, Sohn, 1984) ortaya koyduğu ise medya kuruluşlarında etkili pozisyonda olan kadın sayısının çok az olduğu yönündedir.

Bu çalışmada ise kadının medyadaki temsili gerek ülkemiz gerekse Kıbrıs Türk basın tarihinin her iki toplum içerisinde de elektronik ve dijital medyaya geçilmeden çok önceki zamanları yani yazılı basının önemli dönemlerini teşkil eden 19.yüzyılın sonu 20.yüzyılın ilk çeyreğini kapsamaktadır. Bu dönem feminist teoriler açısından ele alındığında 1. Feminist Dalga dediğimiz dönemi kapsamaktadır.

2. Tarihsel planda kadın hareketleri

Kadınların toplumda eşit bireyler olarak varoluş mücadeleleri ve bunun anlam bulduğu feminizm kavramı, “toplumdaki kadın – erkek ayrımcılığına karşı çıkmak ve cinsiyetler

arasındaki eşitliği temel haklar ekseninde tesis etmek amacıyla İngiltere’de 18. yüzyılda ortaya çıkmış toplumsal bir fikir akımı ve pratikler bütünüdür (Özsöz, 2008: 51).

Kavramın Amerika Birleşik Devletleri’ndeki tarihini 1776 Bağımsızlık Bildirgesi’ne, Avrupa’da ise 1789 Fransız Devrimi’ne dayandırmak gerekmektedir. Birinci dalga olarak tanımlanan bu dönem 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başına değin sürmüştür. Aydınlanmacı Liberal dönem olarak da adlandırılan birinci dalgada “kadının yeri evidir” düşüncesi ile mücadele edilmiş, esas sorunun sistemin kendisinde olduğu görüşü hâkim olmuştur.

İkinci Dalga feminizm akımı olarak da bilinen Kültürel, Radikal ya da Marksist feminizm ise kültürel yapıya nüfuz etmiş ataerkil anlayış ya da Marksist söylem boyutuyla “kadının içerisinde bulunduğu durumu üretim ilişkileri üzerinden açıklamaya çalışmaktadır” (Can ve Koz, 2018: 364). 1960’larda başlayan bu dönem “üniversitelerde kadın çalışmalarının ayrı bir disiplin olarak varlığını kabul ettirdiği” (Cangöz, 2018: 76) dönemdir. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramının ortaya çıkışı ve feminist kuramlar kapsamında önemli bir yer edinmesi de bu dönem içerisinde yapılan araştırma ve çalışmaların neticesidir. “Toplumsal cinsiyet kavramı erkeğe ve kadına verilen toplumsal rolleri, kültürel beklentileri ve cinsiyete bağlı olarak belirlenen iş bölümünü kapsayacak şekilde geniştir (Akkaş, 2019: 101).

Toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen faktörlerin başında aile, arkadaşlar yani sosyal çevre, okul yani eğitim, devletin kurumları, gazete, dergi, televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçları Althusser’in ifadesiyle (2016) devletin ideolojik aygıtları gelmektedir.

Üçüncü Dalga feminizm olarak da adlandırılan Kültürel feminizm akımı ise yine kültürel yapıya dikkat çekerek ataerkil yapının değişmesi ve anaerkil bir yapı üzerine oturması anlayışına odaklanmaktadır (Taş, 2016).

Feminizm akımlarından dördüncü dalga ise, internet ve sosyal medyanın hayatımıza girdiği 2000’li yılları kapsamakta ve “kadınların karşılaştığı olumsuzlukları çeşitli sosyal medya kampanyaları ile duyurmayı amaçlamaktadır” (Can ve Koz, 2018: 365). Bu dönem, sunduğu “yüksek sesle söylemek ve farkındalık yaratmak” pratiklerinin kadınların karşı karşıya kaldığı tüm şiddet türlerinin önüne geçilebileceğini iddia etmektedir (Munro, 2013:23).

Tarihsel perspektiften bakıldığında kadın hareketlerinin-mücadelesinin kadınların ekonomik hayata dâhil olmaya başladıkları-hatta günümüzde 8 Mart Dünya Kadınlar günü ile anlamın somutlaşmasının sağlandığı, 1830 Lowell grevine, Lowell Kadın İş Reform Örgütü’nün kurulmasına, 1857 New York’taki dokuma işçisi kadınların yanarak can vermesine, 1907 ve 1910 Uluslararası Sosyalist Kadın Konferanslarına, Clara Zetkin’in “kadınların kurtuluşu için!” söylemine, 1911 New York gömlek fabrikasındaki yangında ölen kadın işçilere, 1912 “Ekmek ve Gül” devrimine, 1917 Petrograd tekstil

işçileri grevine tarihlemek mümkündür (<https://www.evrensel.net/haber/310957/dunya-da-kadin-mucadelesi-ve-bir-tarihce>). Çalışma koşullarının ağırlığı buna karşılık erkek işçilerden daha düşük ücret almaya karşı verilen mücadele zorlu, kayıplı, mücadeleciler yılların ardından kazanılmıştır.

ABD’de, Rusya’da kadın hareketleri 19.yüzyıl ikinci çeyreğinde başlarken ve 20.yüzyılın ilk çeyreğinde de sürerken Türkiye’de aynı tarihler savaşların yaşandığı, erkek nüfusun savaşlarda azaldığı, kadın nüfusun ise cephe arkasında erkeğe destek olmaya çalışarak, ekonomik zorluklara ev içerisinde direnerek geçirdiği zamanlardır.

3. Türkiye’de kadın hareketlerinin tarihçesi

Ülkemizde kadın haklarının tarihçesini Atatürk tarafından seçme seçilme haklarının verilmesine dayandırmakla ve bunun çağın çok ötesinde olduğunu belirtmekle birlikte, mücadeleciler kadınların zorlu sürece çok daha öncesinde girdiklerini ve aslında bu çabaların bir neticesinin seçme seçilme hakkını elde etmeleri ile somutlaştığını ifade etmek gerekmektedir.

Türkiye’de kadın hareketinin tarihine yer veren Şirin Tekeli (<http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/12/kadin-hareketinin-tarihi-sirin-tekeli.pdf>), çalışmasında bu tarihi dört bölüme ayırarak her dönemin önemli gelişmelerini kronolojik olarak belirtmektedir:

- I. I. Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e (1839 – 1908) Hazırlık Dönemi
- II. II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyetin İlk Yıllarına
- III. Cumhuriyet’in İlk Yılları: Tek Parti Dönemi (1923 – 1946)
- IV. Demokratik Cumhuriyet: 1946 – Bugün

Tekeli’nin ilk dönem olarak belirttiği 1829 – 1908 yılları, kadının “aktör olmadığı, aydın ve reformist erkeklerin kadınları ilgilendiren reformlara öncülük yaptığı” ve kadınlara hukuki, sosyal, eğitim yönünden bazı hakların tanındığı dönemdir. Bu dönem kadınlara yönelik yayınların da yayınlanmaya başladığı dönemdir ¹.

II. Meşrutiyet dönemi ise eğitim, kültür, hayır işleri, ekonomi ve kadın haklarına yönelik kadın derneklerinin kurulduğu dönemdir. Cemiyet-i İmdadiye, Teali-i Nisvan, Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan bu dönemde kurulan derneklere aittir. Bu derneklere kadınlara yönelik verilen konferanslar, toplantıların yanı sıra kadınların – ülkenin işgal edilmeye başlamasına tepki olarak meydanlarda boy gösterdiği, mitinglere katıldığı, kürsüye çıktığı, hatta Milli Mücadele’ye destek vermek amacıyla Anadolu’ya geçtiği dönemdir. Halide Edip, Münevver Saime bu dönemde Anadolu’ya geçerek Milli Mücadele’ye aktif olarak destek veren kadınlardandır. Yine bu dönemde, Sivas Kongresi’ni takiben Anadolu’da “Anadolu Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti” kurulmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yılları ise; kadınlara siyasi hakların ve hukuksal düzenlemelerin yapıldığı dönemi oluşturmaktadır. Bu çerçevede; Türk Kadın Birliği'nin kurulmasına, Medeni Kanun'un kabulüne, kadınların belediye seçimlerinde oy kullanma ve aday olma hakkına kavuşmalarına, genel seçimlere katılıp milletvekili olabilmelerine rastlamaktayız. Bu dönemde yayınlanan gazeteler ve bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün basından beklentisi de genç Cumhuriyetin devrimlerine sahip çıkarak destekleyici yayınlara yer vermesidir (Gevgili, 1983: 214, Topuz, 1996: 81).

1 Şubat 1924'te Sabiha Sertel ve eşi Zekeriya Sertel tarafından yayımlanmaya başlayan Resimli Ay dergisi, bu dönem içerisinde kadın haklarının sıkça işlendiği bir dergi hüviyetindedir” (Kanoğlu, 2008: 56). Bu derginin öncesinde, yine Sabiha Sertel ve eşi Zekeriya Sertel tarafından 1919 – 1920 yıllarında çıkarılan Büyük Mecbua dergisi “işgal kuvvetlerine karşı Milli Mücadeleyi destekleyen” bir dergi olmuştur (Özlük, 2010: 1801).

1946 ve sonrası yani Tekeli'nin tarihsel sınıflandırmasında demokratik cumhuriyet diye adlandırdığı dönem, cemiyetler kanununda düzenlemelerle birlikte derneklerin yeniden kurulmaya başladığı, kadın sorunlarını ve toplum içerisindeki yerlerini irdeleyen ulusal ve uluslararası konferans ve sempozyumların düzenlendiği, hukuksal düzenlemelerin gerçekleştiği dönemdir. İlk kadın Başbakan da bu dönemde çıkmıştır. Dönemin basın ve kadının basındaki hüviyeti anlamındaki en önemli yansıması Kadınca dergisi ve derginin feminist söylemleriyle dikkat çeken Yayın Yönetmeni Duygu Asena'dır.

4. Kıbrıs Türk tarihinde kadın

Kıbrıs'ta Türk ve İslam kültürünün varlığı 1571 yılında adanın Osmanlı tarafından fethedilmesiyle. 1878 yılına kadar yani Osmanlı'nın adayı İngilizlere kiralamasına değin geçen 307 yıl süresince adaya Anadolu'dan gelen Türk ve İslam kültürü ile birlikte siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan Osmanlı'daki yapının ve Anadolu kültürünün hâkim olması doğal bir sonuç olmuştur. Özellikle “kültür aktarması sonucu meydana gelen bu değişim, kendini ilk önce sosyal yaşamda göstermiştir” (Şencan, 2014: 200).

Bu noktada, Anadolu'da yaşayan Müslüman – Türk kadının hayatı ile benzerlik gösterdiğinden hareketle ele alınan ve bu benzerlikten dolayı Anadolu'daki kadınların yaşam alanları üzerinden Kıbrıs'taki Türk kadınlarının yaşam alanları hakkında okuma yapan çalışmada Anadolu'ya benzer biçimde adada da günlük yaşantının geçtiği çevre olan mahallenin fiziki ve kültürel yapısı kadının hayatı üzerinde etkili olmaktadır (Şencan, 2014: 206).

Kadın seyyahlar, Mrs. Brassey ve Mrs. Lewis, seyahatnamelerinde kadınların giyim kuşamından, adetlerinden ve geleneklerinden bahsetmektedir. Döneme ait fotoğraflar üzerinden yapılan okumada Kıbrıs Türk kadınlarının kıyafetleriyle kendilerini ötekilerden sakladığı görülmektedir (Şencan, 2014: 202-203). Yani kadınların gerek giyim kuşam gerekse yaşam alanı itibarıyla konservatif hayat yaşadıkları anlaşılmaktadır.

1900'lü yıllarda kız çocuklarına yönelik bir ilkokulun olması, 1902 yılında Viktorya İnas Sanayi Mektebi adıyla eğitim-öğretime başlayan Viktorya Kız Okulu (bugün Lefkoşa Türk Kız Lisesi) ile kız çocuklarının ortaokul eğitimi alabilme imkânlarının oluşması sağlanmış, bu okulda eğitim alarak mezun olan kızlar daha sonra aynı okulda öğretmen olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu isimler arasında, adanın önde gelen ailelerinden, dönemin aydınlarından Birlik gazetesi sahibi Hacı Bulgurzade Ahmed Efendi'nin 3 kızı bulunmaktadır. Bu noktada 1910 Lefkoşa doğumlu Melahat Hacıbulgur'un Türkiye'de Çamlıca Kız Lisesi'ni bitirdiğini, eczacılık eğitimi aldığını, adaya döndüğünde bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Kıbrıslı Türk sıhhiye müfettişi olduğunu, Kıbrıs'ta kurulan ilk kan bankasının başına geçtiği ve daha sonra Lefkoşa Türk kesiminde kan bankası kurduğunu da belirtmek gerekir (Barışsever, 2019: 179-180, An, 2014: 83-84).

Türk kadınının Kıbrıs siyasetinde oy kullanma hakkını kullanabilmesi 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile olmuştur. "İlk genel seçimlerde Cemaat Meclisi'ne tek kadın seçilmiş, aynı dönemde temsilciler meclisine, "ölen kocasının yerine aday gösterilip seçilen ikinci kadını görüyoruz" (Tüccaroğlu, 2012: 81). Günümüzde yani oldukça yakın tarihimizde geçici hükümet başbakanı, meclis başkanı ve cumhurbaşkanı aday olarak da Kıbrıs Türk kadınının siyasal hayatta etkin roller aldığını, önemli görevlere talip olduğunu görüyoruz.

Lefkoşa Hanımlar Cemiyeti ya da kuruluş adıyla Lefkoşa Türk Hanımları Cemiyet-i Hayriyesi Kıbrıs Türk kadınının oluşturduğu ilk dernektir. 1931 yılında Ulviye Mithat tarafından kurulan cemiyet (dernek) çocuklu yoksul kadınlara yardım ve genel olarak da kadınların sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmeyi amaçlamıştır (İnan ve Atalay, 1998). Kuruluş tüzüğünü Türkiye'deki Yardımsevenler derneğinin tüzüğünden alan dernek Kıbrıs Türk kadınının sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmeyi amaçlamanın yanı sıra kadınların ekonomik olarak verimliliğini arttırmak üzere eğitimlerine de katkı koymayı amaçlamıştır (İnan ve Atalay, 1998: 11-12). Dernek bünyesinde, gönüllü öğretmenler kanalıyla kadınlara dikiş dikmeyi öğreten dikiş atölyesi kurulmuş, kumaşçılar kumaş bağışlamış, kadınların bu atölyede ürettikleri ürünler pazarda satışa sunularak yoksul kadınlara gelir sağlanmıştır. Dernek, o dönem "Türkten Türke satış" anlayışı ile Kıbrıs Türklerini yine Kıbrıs Türklerince üretilen ürünleri almaya teşvik eden çalışmalara da girişmiştir (İnan ve Atalay, 1998: 13-16). Derneğin faaliyetleri sırasında; özellikle çocuklara yardım toplanması için düzenledikleri gösterilerde üyeleri olan kadınlar kamuya hitaben konuşmalar da yapmışlardır.

5. Çalışmanın kapsamı ve yöntemi

Bu çalışma, medyada kadın çalışmalarına eleştirel bakış ve feminist akımlar üzerinden Kıbrıs Türk basın tarihinde, önemli yere sahip iki kadın gazeteci ile Türk basın tarihinde Bâb-ı Âlî'nin çağdaş dönem kadın gazetecilerinden birinin toplumsal hayat ve mesleki yaşamlarındaki çalışmalarına değinmektedir. Çalışma, birbirinin üzerine gelen dönemlerde yaşamış ve gazetecilik yapmış bu 3 kadın gazeteci hakkında yazılan yazılar,

kendileriyle yapılan röportajların ışığında; yaşamlarını, çalışmalarını ve görüşlerini yorumlarken arka planda verilmeye çalışılan toplumsal bilgiler ışığında yaşadıkları dönemlerin güçlüğüne karşın ayakta durup “başarımlıklarını” ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde çalışma, derleme niteliğine sahiptir.

6. Kıbrıs Türk basın tarihinde “özne” olarak kadın: Bedia Okan ve Ulviye Mithat

Kıbrıs'ta Türk Basınının varlığı, Rumların Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama mücahedelelerine karşı seslerini duyurmak, adadaki Müslüman Türk kimliğini güçlendirmek, “adanın hala daha Osmanlı toprağı olduğunu hatırlatmak ve bunları yaparken siyasi bir güç olarak kendi toplumsal varlıklarını kanıtlamak” (Erçakıcı, 2019: 340) amacıyla 1889 yılında Sa'ded gazetesi ile başlamıştır. Ancak gazetenin adının İngiliz kayıtlarında geçmesine karşın herhangi bir suretinin günümüze ulaşmamasından dolayı, bu varlık 1891 yılına Zaman gazetesine tarihlenmektedir (Cemalettin Ünlü, 1981). 25 Aralık 1891 yılında yayınlanmaya başlayan Zaman gazetesi Lefkoşa'da Osmanlı Kırathanesi'nin yayını olarak basılmıştır.

“Dönemin, Türk toplumunda önemli bir siyasi yoğunlaşmanın merkezi olarak görülen Osmanlı Kırathanesi, Rum toplumuna ait Kipriyagos Silogos adlı Rum Kırathanesi'nin Rum toplumunun siyasi birliğini sağlamasına karşılık ortaya çıkmıştır” (Erçakıcı, 2019: 342). Gerekli sermayenin bu kırathanenin müdavimlerince karşılandığı, idareci ve yazarlarının yine bu kırathanenin müdavimlerinden olduğu Zaman gazetesi, 25 Aralık 1891 yılında yayınlanan ilk sayısında gazetenin kuruluş amacını; “İngiliz sömürgeciliği ile savaşmak”; “ulusal bilinci ayakta tutmak, anavatana güven ve bağlılığı devam ettirmek”; “Kıbrıs sorununu yalnız Rumların bakış açısından dünyaya duyurmaya çalışan kalabalık Rum gazeteleri ile savaşmak”; “Enosis'e karşı durmak”; “Türk ahlak ve eğitimine hizmet etmek” ve “Türk dilini, yazı dili olarak da Ada'da ayakta tutmak” olarak belirtmiştir (Ünlü, 1981).

Kıbrıs Türk basınının tarihsel serüvenine baktığımız zaman kadınların muhabir ya da gazete sahipliği bakımından isimlerinin geçmesine, ilk olarak Remzi Okan'ın sahibi olduğu Söz gazetesinin özellikle kendisinin vefatının ardından kızları Beria, Vedia ve Bedia'nın gazete çıkarmasıyla tanık olmaktadır. 1921 doğumlu olan Bedia Okan, gazeteciliğe 19 yaşındayken abonelere gönderilen gazetelerin üzerine adres yazma görevi ile başlamış hokeyin adada popüler spor olmasından dolayı hokeyi haberleri yazmış (Türkerkan, <https://haberkibris.com/bedia-okan-2012-03-06.html>), babasının ölümünün ardından 21 yaşında gazete yayımlayarak sürdürmüştür. 1945 yılında kardeşleriyle birlikte Türkiye'ye göç eden Bedia Okan, Nisan 2019'da İzmir'de vefat etmiştir.

Doğru Yol gazetesinin sahibi Mehmet Remzi Bey, dönemin İngiliz Yönetimi'nin olası bir kapatmasına karşılık aldığı Söz gazetesi imtiyaz sahipliği hakkını kaybetmemek için 15 Şubat 1921 yılında ilk sayısını yayınlamış ve bir süre her iki gazeteye de yazılar

yazdıktan sonra sadece Söz gazetesinde yazılarına devam etmiştir. Bir nevi iç içe geçmişlikten de dolayı Söz gazetesinin kuruluş tarihi Doğru Yol gazetesi ile bir görümlere 8 Eylül 1919 olarak da ifade edilmektedir (Fedai, 2005: 80).

Yayın hayatı boyunca Söz gazetesi “Kıbrıs Türk Halkı’nın Anadolu Türklüğünden ayrı olmadığını savunmuş, İstiklal Savaşı ile ilgili haberleri yayınlarak Kıbrıs Türk Halkı’nı bilgilendirmiş... Cumhuriyet’in ilanından sonra da Söz gazetesi Atatürk İnkılaplarının savunucusu ve uygulayıcısı olmuştur” (Turan, 2013: 74). Gazetenin, Türkiye’deki gazetelerin harf devrimine paralel olarak Türkçe harflerle yayınlanmaya başlayacak olmasına istinaden Kıbrıs’ta da yeni harflerin yerleşmesi için Almanya’ya sipariş ettiği yeni baskı makinasının bedeli, durumdan haberdar edilen Mustafa Kemal tarafından ödenmiştir.

Aslında Atatürk’ün Söz gazetesindeki yazılarını sürdürmesi için Remzi Bey’i ve gazetesi Söz’ü parasal olarak desteklemesi daha sonra da devam etmiştir. Önceleri adaya gelen kişiler üzerinden yapılan bu yardımlar İngiliz hükümeti tarafından fark edilince banka üzerinden yapılmaya başlanmış ancak bu kez de Makarios’un öğrenmesiyle Türk konsolosluğu üzerinden yapılmıştır (Tümerkan, <https://haberkibris.com/bedia-okan-babam-ataturkcu-ve-cumhuriyetci-idi-2012-03-05.html>). Bu para aktarımı Remzi Okan’ın vefatından sonra da devam etmiştir. Bedia Okan’ın aktardığı bilgilerin satır aralarında dönemin aile yaşantısı ve kadının durumuyla ilgili bilgiler de saklıdır. Öyle ki evlerine misafir gelmediği, o dönemlerin kapalı bir devir olduğu, hanımlarla beylerin masaya birlikte oturmaları, yemek yemelerinin mümkün olmadığı, annesinin çarşaf dolaşmasına karşın kadınların hala çarşaf giydikleri bu bilgiler arasındadır (Tümerkan, <https://haberkibris.com/bedia-okan-babam-ataturkcu-ve-cumhuriyetci-idi-2012-03-05.html>).

Söz gazetesi Türk devrimlerinin adada da varlık göstermesi yönündeki yayınlarının yanı sıra Kıbrıs Türklerinin toplumsal sorunlarına da değinmiştir. Gazetenin yayın hayatı, 22 Ocak 1942 tarihinde, Mehmet Remzi Bey’in vefatıyla son bulmuş, gazete yayıncılığı görevini yürütmek de kızları Beria, Vedia ve Bedia hanımlara kalmıştır². 6 Mart 1943 yılında gazeteyi, “... O yine aynı Söz’dür. Takip edeceği siyaset aynı siyasettir ve neşriyatına kimseye alet olmadan devam edecektir” (Fedai, 2005: 286) sözleriyle tekrar yayın hayatına sokmuşlardır. Arada kesintiler olmakla beraber gazete 14 Ağustos 1946 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür.

Bedia Okan’ın babasının ardından gazetenin yayın hayatını sürdürmesinde aktif rol aldığı dönemde de gazetenin yayın ilkesi yine Türk milliyetçiliğini ve Kıbrıs Türkünün adadaki siyasi varlığının devamına katkı koyma yönündedir. Yazıları da bu yöndedir. 2.Dünya Savaşı’na katılmak için işsiz Kıbrıslı genç erkeklerin askere yazılmalarıyla ilgili onlarla yaptığı görüşmeleri yazdığı yazısı 17 Mart 1943 tarihli Söz gazetesinde yayınlanır (Okan, <https://haberkibris.com/avanta--2014-05-23.html>).

Söz gazetesinin Kıbrıs basın tarihi ve kadın gazete sahipliği açısından önemini belirtmekle birlikte yayın politikası içerisine kadın varlığını ve kadın hareketlerini dâhil

etmesi açısından Ses gazetesi öne çıkmaktadır. 29 Nisan 1935 tarihindeki ilk sayısı ile yayın hayatına başlayan Ses gazetesinin sahibi ve müdürü Hasan İzzet Asım Bey, “İlk Söz” başlıklı yazısında gazetenin basılma nedeni ve bağlı olarak yayın politikasını ifade ederken kadınla ilgili şu görüşlerine de yer vermiştir (Turan, 2013: 98):

“... Spora ve sinemaya dair ayrı sütunlarımız olacağı gibi kadınlık âlemini alakadar eden yazılar, dünya kadınlığının hareketleri ve faaliyetleri hakkında asli veya muktebes makaleler her zaman gazetemizde görülecek ve bu suretle Kıbrıs kadınlığının da cihan kadınları arasında layık oldukları mevkie yükselmesini temine çalışacaktır. Münevverlerimizden her kim tarafından gönderilirse gönderilsin particiliğe ait olmayan ve Türk ulusuna yarayan yazılara sütunlarımız daima açık bulunacaktır...”.

Ses gazetesini önemli ve etkin konuma getiren unsurlardan birisi de bu çalışmaya da konu olan Ulviye Mithat’ın da gazeteye yazdığı yazılardır. 1906’da Kastamonu’da dünyaya gelen, Binbaşı Halil Bey ile şair Kazım Paşa’nın torunu Fatma Nüzhet Hanım’ın kızı olan Ulviye hanım, yazılarındaki içerik ve dil kullanımı ile değerlendirildiğinde iyi eğitim almış, kolej bitirmiş aydın bir kadındır. 1923 yılında İstanbul Büyük Postane’de çalışma hayatına başlamış, aynı yıl Kıbrıslı Tarih öğretmeni Mithat beyle tanışıp evlenip eşiyile birlikte Kıbrıs’a yerleşmiş ve 1940 yılına değin yani eşinden ayrılıp Türkiye’ye dönmesine değin Kıbrıs’ta yaşamıştır. Eşi Mithat Bey’in, dönemin İngiliz Valisi Sir Ronald Storrs’un tercümanlığını yapmasıyla İngiliz çevreleriyle bir araya gelmiştir.

25 Aralık 1931 yılında, Lefkoşa Köşklü Çiftlik’teki evinde yaptığı ilk toplantı ile Lefkoşa Türk Hanımları Cemiyet-i Hayriyesi’ni kurmuş, yoksul kadınların ve çocuklarına destek olmak amacıyla yardım toplantıları düzenlemiş, Kıbrıs Türk kadınının sosyal, ekonomik ve toplumsal varlığına katkı koymuştur.

Ulviye Mithat’ın Kıbrıs’a yerleştiği tarihler, özellikle 1923 – 34 tarihleri genç Türkiye Cumhuriyeti için de önemli reformların gerçekleştiği tarihlerdir. Nitekim Ulviye Mithat’ın da yazılarında Atatürk Devrimlerinin etkisinde kaldığı görülmektedir. Eşi Mithat Bey’in Vatan ve Ses gazetelerinde köşe yazarlığı yapması gibi kendisi de Ses gazetesinde Kıbrıs Türk kadınlarının haklarını savunan yazılar yazmaya başlamıştır (An, 2002: 355; Gürkan, 2008: 185).

Ulviye Mithat’ın yazıları üzerine yapılan araştırmalarda (Azgın, 1998, Okray, 2018, Yıldız, 2010) 1935–1937 yılları arasında, Ses ve Embros gazetelerinde doğrudan kadınların sorunları ve hakları üzerine olan yazılarının dışında, 5 tanesi şiir formatında, 2 tanesi çiftçiler ve sorunları üzerine, 2 tanesi yazdıklarına getirilen eleştirilere cevap niteliğinde olmak üzere toplam 26 yazı (Azgın, 1998: 7- 53, Okray, 2018: 62 – 63) tespit edilmiştir. Egemen toplum kurallarının ötesine geçen yazılarından dolayı eleştirilerle karşılaşmasına (Azgın, 1998: 53-71) rağmen, Kıbrıs Türk kadınının varlığı ve haklarını savunma başta olmak üzere eğitim, Kıbrıs Türk kadınının toplumsal eşitlik kazanması için aktif rol yürütmüştür.

Ulviye Mithat; özellikle Kıbrıs Türk kadını, sorunları ve hakları üzerine yazdığı yazılarında, tesettür, eğitim, kültürel ve yaşam tarzları ile İngiliz ve Yunan kadınları arasındaki benzerliklere, tüm toplumlarda kadınların yeterli eğitimlerinin olmamasına değinmiştir. Türk kızlarının eğitimiyle ilgili yazdığı yazılarda özellikle Viktorya Kız Okulu'nun eğitiminin yetersizliğine yönelik eleştiriler getirmiştir. Okulun o dönemki İngiliz müdiresi B.A.Bullen'e hitaben yazdığı "Kız Okulumuz: Yeni Müdürden Memleket Ne Bekliyor" başlıklı yazısında verilen eğitimin Türk kızlarının yükseköğrenime devam etmeleri için yeterli olmadığını belirterek okul müdüresini bundan sorumlu tutarak eleştirmiştir. Eğitimle ilgili yazılarında çözüm önerileri de getirmiş ama bunun için en etkili kişilerin İngiliz sömürge yönetimi ile bizzat Kıbrıs Türk kadınlarının kendisi olduğunu da ifade etmiştir.

Ulviye Mithat, peçe ile ilgili yazdığı yazılarında Türkiye'de gerçekleşen kılık kıyafet kanununa değinerek bu devrimin Kıbrıs Türk kadınının da hayatını değiştirdiğine vurgu yaparak peçenin İslam geleneğinde olmadığını, Yahudilere ait bir gelenek olduğunu, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği olduğunu belirterek peçeli kadınların peçelerini çıkarmalarını önermiştir.

Ulviye Mithat'ın kadın erkek eşitliği ile ilgili olarak yazdığı yazılarından birisi ataerkilliğin geçmişine değinerek erkeğin kadını eve konumlamasından bahsettiği yazıdır. Aynı yazı M. Hakkı Bey tarafından eleştirilince Ulviye Mithat bir diğer yazısında bu eleştiriye cevap vermiştir.

Ulviye Mithat'ın kadın erkek eşitliği konusundaki bir diğer yazısı ise kadınların evlendiklerinde kendi soyadlarını kullanamayışları ve erkeklerin soyadını almaları üzerinedir. Ulviye Mithat'ın 1940 yılında iki çocuğunu da alarak Türkiye'ye geri dönmesi, boşanamadan kocası Mithat Bey'in vefat etmesi ve kendisinin de babasının soyadını alması ve çocuklarına da babasının soyadını vermesi bu gazete yazısında ifade ettiği görüşe ne kadar inandığı ile de ifade edilebilir.

7. Türk basın tarihinde "özne" olarak kadın: Vasfiye Özkoçak

Türkiye'nin ilk "okullu" gazetecisi olan Vasfiye Özkoçak, 1923 Tokat Zile doğumludur. 1952 yılında İstanbul Gazetecilik Enstitüsü'nü bitiren 3 kadın gazeteciden biri olan hatta Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun 3 kadın içerisinde mesleği yapan tek kadındır. Basın camiasıyla hiçbir alakası olmayan, ancak aydın bir aileden gelen Vasfiye Özkoçak'ın babası İbrahim Özkoçak subaydır. Babası meslek hayatında adeta bir "rol-modeldir" kendisine... "hayatıyla ilgili önemli kararlar alırken, meslek hayatını sürdürürken, iş ahlakını tanımlarken hep babasını referans alır" (<https://bianet.org/cocuk/yasam/213033-babiali-den-bir-kadin-gazeteci-vasfiye-abla-ozkocak>). Aynı zamanda, 1948'de İstanbul Üniversitesi Coğrafya bölümü mezunu olan Özkoçak öğretmen olarak atanmayı beklerken "Enstitü'den hocası Cevat Fehmi Başkurt'un davetiyle "Cumhuriyet gazetesinde muhabir olarak mesleğe başlar.

Gazeteciliğin “erkeklerin tekelinde görüldüğü”, zaten gazete ortamlarının da erkeklere göre düzenlendiği – kadınlar için ayrı bir tuvaletin dahi olmadığı (Boyoğlu, 2008) bir dönemde gazeteciliğe başlayan Özkoçak, “gazeteciden” ziyade mesleğe fazla dayanamayıp ayrılacak bir “hanım” olarak görülmüştür. Gazeteci bir aileden gelmemesine karşın Bâb-ı Âli’nin o dönemlerinde durum, gazeteci aileden gelen ya da eşi de gazeteci olan diğer kadın muhabirler için de farksızdır. Durum, Nimet Arzık, Cumhuriyet gazetesinin sahibi Yunus Nadi’nin torunu Emine Uşaklıgil, Son Posta gazetesi sahibi gazeteci Çetin Emeç’in kız kardeşi Leyla Tavşanoğlu için de geçerlidir. Tam bilgi verilmeden habere gönderilme, haber kaynağının kendisinden saklanması, haberlerinin yayınlanmaması, gece nöbetlerinin kendisine yazılması gibi gerek amirleri gerekse meslektaşları erkeklerin çelmeleri ve yıldırma çabalarına rağmen vazgeçmez. Hatta kendince bu “erkeklere ait meslekte” tutunabilmek için bir yol da izler: “kadınlığı saklamak”. Mesafeli davranışları, dili ve üslubu ile zaman içinde Bâb-ı Âli’nin Vasfiye ablası olur, yani bir nevi “kendisini korumanın yolunu, cinselliğinden arınmakta, kadınlığı saklamakta” (<https://bianet.org/cocuk/yasam/213033-babi-ali-den-bir-kadin-gazeteci-vasfiye-abla-ozkocak>) bulur.

Önceleri iş yaşamı, sağlık, eğitim, polisiye olaylar, erkek gazetecilerin takip etmemesi halinde gönderildiği politika haberlerini takip ederken, mesleğindeki asıl uzmanlaşmasını – mesleğin en zor alanı sayılan adliye haberlerini takip ile yapmış, 1955 yılından 1993 yılına değin adliye muhabiri olarak çalışmıştır. Nitekim okuldan mezun olmasının akabinde Cumhuriyet gazetesinde işe başlamasını sağlayan Enstitü’den hocası Cevat Fehmi Başkurt’un “sen adliye muhabiri olduktan sonra artık hikâye yazılmıyor, haber yazılıyor” <http://www.istanbulkadimuzesi.org/vasfiye-ozkocak> sözleri de adliye muhabirliğindeki başarısının hem de bizzat mesleğe başlamasına vesile olan hocası tarafından söylenmesi oldukça anlamlıdır.

Çok çalıştığı kendi ifadesidir: “İş ayrımı yoktu. Herkesin yapacağı iş, günlük olarak bir deftere yazılırdı. Herkes deftere bakıp adına yazılmış işi alır, giderdi. Erkek arkadaşlar, ‘Kadındı, başaramadı’ demesinler diye çok çalışırdım” (<http://www.istanbulkadimuzesi.org/vasfiye-ozkocak> Erişim Tarihi: 16.02.2021).

Bir dönem (1952 – 1954 yıllarında) Bâb-ı Âli’de çalışan kadın sayısı 5’e yükselmiş, hepsi de birbiriyle iyi arkadaş olmuş, hatta kendilerine “Beşi bir yerde” diye isim bile takılmış, kendi aralarında dayanışma göstererek “bazı özel haberleri bile birbirlerini atlatmamak için ortaklaşa kullanmaya” (<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/erkek-muhabirlere-nal-toplatan-besibiryerde-11958yy.htm>) başlamışlardır. Vasfiye Özkoçak “rekabetinin erkek meslektaşları ile olduğunu” (<https://bianet.org/cocuk/yasam/213033-babiali-den-bir-kadin-gazeteci-vasfiye-abla-ozkocak>) belirtmiştir.

Yine Enstitü’den hocası Burhan Felek’in “gazetecilik demek muhabirlik demektir, gazete köşe yazısı için çıkmaz” sözleri belki de onun 41 yıllık meslek hayatında istihbarat şefliğinden öte bir yöneticilik pozisyonunu seçmemesinin açıklaması olabilir. Özkoçak mesleğini muhabir olarak icra etmeyi tercih ederken, mesleki örgütlerde kurucu üyelik, yöneticilik yapmış, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazeteciler Federasyonu, Türkiye Gazeteciler Vakfı kurucu üyesi olmuştur.

Sonuç

Birbirinin üzerine denk gelen dönemlerde gazetecilik – muhabirlik yapan 3 kadının da aydın ailelerde yetiştiği, eğitilmiş olduklarını görüyoruz. Ulviye Mithat, 1906 yılında yani 2. Meşrutiyet'ten 2 yıl önce dünyaya gelmiş, 1920 yılına değin devam eden 2. Meşrutiyet döneminde yetişmiştir. Binbaşı Halil Bey ile şair Kazım Paşa'nın torunu Fatma Nüzhet Hanım'ın kızıdır. Kolej mezunudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında İstanbul Büyük Postane'de çalışmaya başlamıştır. 1935 – 1937 yılları arasında dönemin önemli gazetelerinden Ses gazetesinde kadın hakları ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki devrimlerin adadaki Türk kadınlarınca da benimsenmesine dönük – dönemi içerisinde değerlendirildiğinde oldukça radikal sayılan yazılar yazmıştır.

1921 Lefkoşa doğumlu Bedia Okan'ın babası Doğru Yol ve 1921 yılından itibaren de yayınlamaya başladığı Söz gazetelerinin sahibi gazeteci Remzi Okan, aslında öğretmendir. Annesi, Osmanlı'nın adadaki son müftüsü bir ailedendir. Babasının ölümünün ardından henüz 19 yaşındayken gazete çıkarmaya başlamıştır.

41 yıl Bâb-ı Âlî'de gazetecilik yapan Vasfiye Özkoçak 1923 Tokat Zile doğumludur. Babası İbrahim Özkoçak da Ulviye hanımın babası gibi subaydır. 1952 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nün ilk mezunlarından olan 3 kadından birisidir. Enstitü'deki eğitimi süresince dönemin önemli gazetecilerinden Cevat Fehmi Başkurt, Burhan Felek hocasıdır.

Eleştirel medya ve kadın çalışmaları perspektifinden bakıldığında bu çalışma kadınların medyada istihdam edilmeleri kapsamında yapılan çalışmalar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmaya konu olan Ulviye Mithat Osmanlı İmparatorluğu'nda doğan, 2. Meşrutiyet ve genç Türkiye Cumhuriyeti zamanında yetişen, aydın ve aydın görüşlerini 1923 yılında Kıbrıslı eşiyile birlikte geldiği ve 1935–1937 yıllarında Kıbrıs Türk basın tarihinde önemli yeri olan Ses ve Rumlara ait Embros gazetelerinde yazdığı yazılara yansıtan önemli bir kadın gazetecidir.

Bedia Okan ise adanın İngiliz sömürgesi döneminde doğmuş, yetişmiş, babasının sahibi olduğu gazetede çalışmaya başlamış ve babasının gazete sahipliğini onun ölümünün ardından kendisinin aktarımına göre önce Halkın Sesi gazetesinin kurulmasını sağlayarak ardından 1943–1946 yıllarında Söz'ü tekrar çıkartarak sürdürmüştür.

Vasfiye Özkoçak ise, gazeteciliğe genelde baba, eş, akraba durumundan başlanılan bir dönemde, gazetecilikle bir bağlantısı olmadan, Üniversite eğitimi alarak ve hocasının teşviki ile başlamış, çalıştığı gazetelerde üst düzey yöneticilik pozisyonuna talip olmadan hatta bu yöndeki görevleri de geri çevirerek 41 yıl muhabirlik yapmış kadın gazetecilerdendir. Cumhuriyetin ilanı ile doğmuş ve peşi sıra gelen devrimler ve tek partili dönemde yetişmiş, çok partili döneme geçilmesini takiben gazeteciliğe başlamıştır. Gazeteciliğin erkek mesleği olarak görüldüğü dönemde, işi bırakır evlenir diye düşünülürken haber ayrımı gütmeksizin, tüm çelme ve engelleme çabalarına direnmiş, adliye muhabirliği gibi oldukça zor bir alanda Bâb-ı Âlî'nin Vasfiye ablası olarak önemli yer edinmiştir.

Feminist akımlar açısından bakıldığında kadının yeri evidir görüşü ile mücadele edildiği 1. Feminist akım anlayışı kapsamında, o dönemdeki yaşam tarzlarından edindiğimiz bilgi ışığında kapalı bir toplum olan Kıbrıs'ta varlık gösteren, dernek kurma ile başlayan toplumsal sorumluluk üstlenme anlayışını Ses ve Embros gazetelerindeki yazıları ile sürdüren Ulviye Mithat ve babasının yolundan giden Bedia Okan'ın kırma çabalarını görüyoruz.

Kadının toplumdaki yerini üretim ilişkileri üzerinden açıklamaya çalışan ve iş hayatındaki varlığı cinsiyetler üzerinden açıklayan 2. Feminist akım anlayışı içerisinde değerlendirebileceğimiz Vasfiye Özkoçak'ın iş hayatı ise, kadın kimliğini Bâb-ı Âli'nin Vasfiye ablası olarak anılmasında görülmektedir.

Hiçbir şey kolay kazanılmıyor... Hele kadınlar için. Ancak bu çabalamadan da olmuyor. Mücadeleyi bırakmadan, şartlar ne olursa olsun çalışmakla oluyor, azmetmekle oluyor. Hele basın gibi zor bir meslekte özne olabilmek bunu gerektiriyor. Görüldüğü üzere, toplumları etkileyen ve yönlendiren özelliği ile zor mesleklerden biri olan basın sektöründe üstelik de şartların çok daha zor olduğu dönemlerde gazetecilik yaparak çağın ötesine geçen araştırmaya konu 3 kadının, mesleği başarılı ve etkin bir şekilde icra ettiklerini, bu sayede meslekteki yeni kadın gazetecilerin de önünü açtıklarını görüyoruz. Bugün medyada kadına bakışın şeklini değiştirecek anlayış basının tarihimizin içerisindeki kadın gazetecilerimizin yaptıklarından edinilecek feyz ile giderilecektir.

Notlar

- 1 Ali Raşit ve Filip Efendilerin gazetesi olan ve 1869 yılında yayınlanmaya başlayan Terakki gazetesi ilk kez kadın eki verme özelliğine sahiptir. Muhadderat (örtülü – iffetli kadın), Terakki-i Muhadderat (*iffetli kadının ilerlemesi*) adıyla; Terakki gazetesinin kadın ekidir ve “kadınların hayata atılması ve çalışması gerektiği”ni (Onursoy, 2018: 162) savunmuştur. “İkinci Meşrutiyet sonrası dergilerde görülen kadın kimliği ve kadınlık bilinci vurgusu bu dergide gözükmemektedir. Okuyucu mektupları dışında dergide aslında kadın sesi duyulmamaktadır. Dergi, kadınların kendini nasıl gördüğü ve tanımladığı üzerine değil, toplum tarafından onların nasıl görüldüğü üzerine inşa edilmiştir... Dolayısıyla kadınlar özne değil nesne konumundadırlar. Terakki-i Muhadderat kimlik bilinci sorgulamasından ziyade kadının eğitimine adanmıştır” (Tunc, 2008: 98 – 101). Yine, ilk kadın dergisi *Şüküfezar*, Hanımlara Mahsus Gazete de bu döneme ait yayınlar arasındadır. Bu yayınların “yazarları arasında dönemin önde gelen aydın kadınlarından Fatma Aliye Hanım ve Şair Nigar Hanım da vardır” (Tekeli: 1982). Fatma Aliye hanımın Ahmet Cevdet Paşa'nın (Kırpık, 2017) Şair Nigar Hanım'ın da Osman Paşa'nın (<https://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/sair-nigr-binti-osman-hayatimin-hikyesi-i-10636>) kızları olduğunu da belirtmek gerekir. “*Şüküfezar*'da Batı'dan nüfuz etmiş ideolojik feminist söylemin aksine daha özgün, dini ya da muhafazakâr denilebilecek bir söylem bulunmaktadır” (<https://birikimdergisi.com/guncel/10258/feminist-odalar-vii-osmanli-da-ilk-kadin-dergisi-sukufezar-i>). Yani, sahibi de, yazar kadrosu da kadınlardan oluşan dergi, dini ve muhafazakâr yapıya sahiptir, feminist düşünce baskın değildir.
- 2 Bedia Okan ile vefatından 7 yıl önce Mete Tümerkan tarafından yapılan ve 6 Mart 2012 tarihinde haber.kibris.com sitesinde yayınlanan (<https://haber.kibris.com/okan-halkin-sesini-biz-kurduk-2012-03-06.html>) röportajda Bedia Okan, Söz'ün kapanması ve yerine yeni bir gazete kurması noktasında yaşadıkları sıkıntıyı derinlemesine ifade etmektedir. Beria Okan tedavisi için babasıyla birlikte Türkiye'ye gidince ve baba Remzi Okan'ın Türkiye'de vefatıyla, Bedia Okan ablasından gelen mesaj ile yeni bir gazete kurma arayışına girer. Ancak İngiliz hükümetinin gazete çıkarma kurallarına göre teminat yatırmak ve gazete mesul müdürü olmak için kendisinin de adada kalan diğer ablası Vedîa'nın da yaşlarının 25'in altında olmasından dolayı Dr.Fazıl Küçük'ün kapısını çalar ve gazetenin içeriğini yine kendilerinin oluşturması ve gerekli parayı kendilerinin vermesi, dilerse Küçük'ün de “hükümete dokunmaması şartıyla” yazı yazabileceği hususlarında anlaşılır. Böylece Halkın Sesi gazetesi kurulur. Halkın Sesi'nin ilk sayısı, 14 Mart 1942 tarihinde, Müdür ve İmtiyaz Sahibi olarak Dr. M. Fadıl Küçük ismiyle yayınlanır. Gazete bu ilk sayısında “Sayın Halkımızın Yüksek Huzurunda” başlığı altında,

Remzi Okan'ın fotoğrafını ve vefat bilgisini fotoğraf altı olarak vererek "Artık Söz yaşamıyor..." vurgusuyla gazetenin yayın politikasının Söz'ün devamı olacağını aktarır (Halkın Sesi gazetesi 14 Mart 1942, Sayı1). Aynı röportajda Bedia Okan, konsolosluk üzerinden gelen para konusunda Dr.Küçük'ü haberdar ettiğini, Küçük'ün adını kullandıkları için kendisine gelirlerinin üçte birini ödediklerini, ilerleyen dönemde Küçük'ün aksamaları evlerine geldiğini ve bunun da etrafta yanlış anlaşılmalara sebebiyet verdiğinden duyduğu rahatsızlığı da dile getirmektedir. Sonrasında nasıl bir problem yaşandığı anlaşılmamakla birlikte Dr.Küçük'e karşı kırgınlık oluşmuş, ablası Vedia Okan'ın yaşının tutmasıyla da; zaman zaman kesintiye uğramasına rağmen 6 Mart 1943'ten 14 Ağustos 1946 yılına değin Söz'ü tekrar yayınlamışlardır.

Kaynakça

- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *EKEV Akademi Dergisi*, ICOAEF Özel Sayısı, Kuşadası.
- Althusser, L. (2016). *Devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki An, A. (2002). *Kıbrıs'ın yetiştirdiği değerler*. Akçağ An, A. (2014). *Tıp alanındaki ilk Kıbrıslı Türkler* (2. bas.). Lefkoşa: Kıbrıs Türk Tabipler Birliği.
- Azgın, F. (1998). *Ulviye Mithat feminist buluşma*. Lefkoşa: Ultra Baskı.
- Barışsever, M. (2019). *Kıbrıs'ta sıtma mücadelesi: Mehmet Aziz ve arkadaşları*. Lefkoşa.
- Boyoğlu, S. (2008). *Gazetecilikte 56 yıl Vafsiye abla*. Truva.
- Butler, M., Paisley, W. (1980). *Women and the mass media*. New York: Human Sciences Press.
- Can, S. ve Koz, K.A. (2018). Medya ve kadın, İletişim sosyolojisi, (ed.) B. Ayhan. 359-382, Literatürk.
- Cangöz, İ. (2018). İletişim kuramları. *Medya ve iletişim*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayın No. 1508.
- Erçakıca, H. (2019). Kıbrıs Türk basınına tarihsel bir bakış: Enosis'e Karşı Mücadeleden Kamuoyu Tacirliğine. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 92.
- Fedayi, H. (2005). *Doğru Yol ve Söz Gazeteleri Kıbrıs Türk Kültürü Makaleler 1*. Samtay Vakfı.
- Foss, K.A., Foss, S.K. (1983). The status of research on women and communication. *Communication Quarterly*, 31.i.
- Gevgilili, A. (1983). Türkiye Basını. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, 202-228. İletişim.
- Gürkan, H. M. (2008). *Kıbrıs'ın sisli geçmişi*. Galeri Kültür. *Halkın Sesi Gazetesi*, 14 Mart 1942. Sayı 1.
- İnan, B. U. ve Atalay, M. (1998). *Kıbrıs Türkünün değişim ve gelişiminde Kıbrıs Türk kadın dernekleri*. Cilt I, Cilt I, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi.
- Kanoğlu, M. E. (2008). Türk Kadın hareketinin resimli ay dergisindeki yansımalarına iki örnek: Ben insan değil miyim? Ve dulluğa veda, *Marmara Üniversitesi İletişim Dergisi*, Cilt 13, Sayı 13.
- Kırpık, C. (2017). Fatma Aliye Hanım'ın tarihe dair bir eseri: Ahmet Cevdet Paşa ve zamanı, *Turkish Studies*, Volume 12/5.
- Lichter, R.S., Rothman, S. (1986). From Lucy to Lacey: TV's dream girls. *Public opinion*, 9(3).
- Munro, E., (2013). Feminism: A fourth wave? *Political insight*.
- Ogan, C., Brown, C.J., Weaver, D. H. (1979). Characteristics of managers of selected US Daily newspapers, *Journalis Quarterly*, 56.
- Okray, Z. (2018). Feminist discourse specific to Ulviye Mithat (U.) between 1935 – 1937 in Cyprus. International Conference on Research in Education and Science (ICRES), April 28-May 1, 2018, *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences (EPESS)*, Volume 10.
- Onursoy, S. (2018). Türkiye'de medya. *Medya ve iletişim* (Editör: Halil İbrahim Gürcan), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayın No. 1508.
- Özlük, N. (2010). Büyük mecmua ve sistematik indeksi. *Turkish studies*, Volume 5/3.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel feminist teori ve feminist teorilere giriş. *Sosyoloji notları*, 6.
- Saktanber, A. (2010). *1980'ler Türkiyesinde kadın bakış açısından kadınlar*, (der.) Ş. Tekeli, İletişim.

- Smith, M. Y. (1982). Research retrospective: Feminism and the media. *Communication research*, 9 (1).
- Sohn, A. B. (1984). Goals and achievement orientations of women newspaper managers. *Journalism quarterly*, 61.
- Suzanne, Pingree, Hawkins, R., Butler, M., Paisley, W. (1976). A scale for sexism. *Journal of communication*, 26 (4).
- Şencan, E. E. (2014). Dört mekân bir kadın: Osmanlı döneminde Kıbrıs adasında yaşayan Müslüman Türk kadınının yaşam alanının mesafe analizi yoluyla incelenmesi. *Cumhuriyet Tarihi araştırmaları dergisi*, Yıl 10, Sayı 20, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik hassasiyetler*, A Kitap.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve siyasal toplumsal hayat*. Birikim.
- Topuz, H. (1996). *100 soruda başlangıçtan günümüze Türk basın tarihi, davalar, hapisler, saldırılar, faili meçhul cinayetler ve holdingler*. Gerçek.
- Tuchman, G. (1978). *Making news: A study in the construction of reality*. New York: The Free Press.
- Tunç, Y. F. (2008). Osmanlı kadınının eğitimine yönelik ilk süreli yayın: Terakki-i Muhadderat. *Dem Dergisi*, Yıl 1 Sayı 3, İMAK.
- Turan, O. (2013). *Tarihten günümüze Kıbrıs Türk basını (1879-2009)*, Atatürk Araştırma Merkezi.
- Tüccaroğlu, İ. (2012). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kadının siyasal yaşamda karşılaştığı güçlükler*. Akdenizli Kadınlar ve Demokrasi Uluslararası Konferansı,
- UNESCO Milli Komitesi, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, İstanbul.
- Ünlü, Cemalettin (1981). *Kıbrıs'ta basın olayı (1878 – 1981)*. Basın Yayın Genel Müdürlüğü.
- Yıldız, N. (2010). Fatma Azgın (1998). Ulviye Mithat Feminist Buluşma Kitap incelemesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research*, V. 3/13 *Kadın Çalışmaları Özel Sayısı*.

Elektronik kaynaklar

- <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/vasfiye-ozkocak> Erişim Tarihi: 16.02.2021.
- <https://bianet.org/cocuk/yasam/213033-babiali-den-bir-kadin-gazeteci-vasfiye-abla-ozkocak> Erişim tarihi: 16.02.2021.
- <https://birikimdergisi.com/guncel/10258/feminist-odalar-vii-osmanlida-ilk-kadin-dergisi-sukufezar-ihttps://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/sair-nigr-binti-osman-hayatimin-hikyesi-i-10636>
<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/erkek-muhabirlere-nal-toplatan-besibiryerde-11958yy.htm>
Erişim tarihi: 16.02.2021.
- Okan, A., *Avanta*. Erişim tarihi: 21.02.2021, <https://haberkibris.com/avanta--2014-05-23.html>
- Tekeli, Ş., *Türkiye'de kadın hareketinin tarihi*, <http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/12/kadin-hareketinin-tarihi-sirin-tekeli.pdf> Erişim tarihi, 06.02.2021.
- Tümerkan, M., *Bedia Okan*. Erişim Tarihi: 21.02.2021 <https://haberkibris.com/bedia-okan-2012-03-06.html>
- Tümerkan, M., *Bedia Okan: Babam, Atatürkçü ve cumhuriyetçi idi?*. Erişim tarihi: 21.02.2021, <https://haberkibris.com/bedia-okan-babam-ataturkcu-ve-cumhuriyetci-idi-2012-03-05.html>
- Tümerkan, M., *Okan: Halkın Sesi'ni biz kurduk*. Erişim tarihi: 21.02.2021, <https://haberkibris.com/okan-halkin-sesini-biz-kurduk-2012-03-06.html>